

GERİATRİ, PEDIATRİ VE GEBELİKTE BİTKİSEL İLAÇ KULLANIMI

PROF. DR. CEYDA SİBEL KILIÇ

GERİATRİ, PEDIATRİ VE GEBELİKTE BİTKİSEL İLAÇ KULLANIMI

Bitkisel İlaçlar Hakkında Bazı Bilgiler

Bitkisel ilaçlar diğer herhangi bir ilaç gibi yan etkilere neden olabilirler, bu nedenle dikkatli şekilde kullanılmalıdırlar. “Doğal”, “bitkisel” ve “bitkilerden elde edilmiştir” ifadeleri “güvenli” anlamına gelmemektedir. İnsanlar arasında “doğal olan güvenli olandır” şeklinde bir algı mevcuttur ve bu nedenle pek çok bitkisel ilaç kullanıcısı kullandıkları bitkisel ilacın deneyimledikleri semptomlardan sorumlu olabildiğinin farkında değildir. Hatta pek çok kullanıcı ilaç-bitkisel ilaç ve/veya gıda-bitkisel ilaç etkileşiminden haberdar olmadığı için herhangi bir sorun olduğunda doktora gittiğinden kullandığı bitkisel ilaçlarda bahsetmemekte, bu da tedaviyi güçleştirmektedir.

Ayrıca bir çok bitkisel ilacın güvenliliği aşağıdakiler dahil olmak üzere pek çok farklı popülasyonda ortaya konulmamıştır:

- Hamileler
- Emziren anneler
- Çocuklar
- Karaciğer veya böbrek şikayeti olanlar
- Yaşlılar

Bu özel gereksinimleri olan popülasyonları incelemeye geçmeden önce bitkisel ilaç kullanımıyla ilişkili olan başlıca problemleri ele alalım.

BİTKİSEL İLAÇLARLA NE GİBİ PROBLEMLERLE KARŞILAŞILABİLİR?

- Farmasötik ajanlarla tağşiş:

Bu sık görülen bir durumdur ve antidiyabetikler (glibenklamid), erektil disfonksiyon ilaçları (sildenafil), iştah baskılayıcılar (sibutramin vs.) gibi kuvvetli ilaçları kapsamaktadır. Yani tamamen doğal veya tamamen bitkisel olduğu belirtilen bir ürün gerçekte etken madde içermekte, pek çok yan etkiye sahip olmaktadır.

Peki böyle bir ürünü kullanırsak ne olur? Sadece sibutramin örneğine bakmak bile fikir sahibi olmak için yeterlidir: Bu madde kalp ve damar hastalarında (kalp yetmezliği, koroner arter hastalığı, kardiyak aritmi, kalp kapağı hastalığı, hipertansiyon) ölümcül riskler taşımaktadır. Özellikle henüz teşhis konulmamış kişilerde ölüm riski daha yüksektir. Ayrıca böbrek işlevleri yetersiz olan kişilerde, epilepsi hastalarında (nöbet sıklığını artırabilir), antidepresan tedavisi görenlerde ve emzirenlerde kesinlikle kullanılmaması gerektiği bilinmektedir.

- Farmasötik ajanların analoglarının eklenmesi: Bu, bilinen bir farmasötik ajanın kimyasal türevinin bir ürüne eklenmesidir. Örneğin, nitrosofenfluramin, sildenafil analogları. Analog çoğu zaman ana molekülden daha toksiktir. Bu nedenle istenilen etkinin elde edilmesi beklenirken, toksik etkilerin ortaya çıkma riski artmaktadır.

- Bileşen olarak ağır metallerin/toksik elementlerin eklenmesi: TCM (Traditional Chinese Medicine - Geleneksel Çin Tıbbı) ve Ayurveda bileşen olarak geleneksel olarak ağır metaller ve diğer toksik elementleri kullanmaktadır. Güncel Çin Farmakopesi içerisinde arsenik sülfid (realgar), cıva sülfid (cinnabaris), cıva klorür (calomelas), ve kırmızı cıva oksitini (hydrargyri oxydum rubrum) en az birini içeren 48 ürüne sahiptir.

- Kontaminasyon: Üretim prosesi sırasında (hasattan ambalajlamaya kadar) pestisitlerin, mikotoksinlerin, mikrobiyolojik yüklerin yetersiz kontrolü sonucu ürünlerde kontaminasyon oluşabilir. Bitki kontamine topraklarda yetiştirilebilir veya hastalık yapıcı mikroorganizmalar içerecek şekilde uygunsuz biçimde temizlenmiş olabilir.

BİTKİSEL İLAÇLAR HUSUSUNDAKİ BAŞLICA RİSK ALANLARI

- Ciddi bir hastalığın etkili şekilde tedavi edilmesinde gecikme:

Ör: bitkisel ilacın koroner arter baypas greftine olan ihtiyacı bertaraf edeceğinin söylenmesi.

- Hayati tedaviye engel olma:

Ör.: Ayurveda Kliniğinin hastaya antipsikotik ilacı kesmesi ve alternatif Ayurvedik ilaçları almasını önermesi. Ya da kanser hastasının kemoterapi almaktan vazgeçmesi, kansere iyi geldiği söylenen çeşitli bitkisel karışımlar vs. kullanmaya başlaması.

- Hastaya çoklu ilaçlarla aşırı yükleme yapmak:

Bitkisel ilaç-ilaç-gıda etkileşimi sonucu zararlı etkiler oluşabilir. Bitkisel ilaç kullanımı sonucunda farmasötik ilaçların dağılımı, metabolizması veya atılması artabilir. Örneğin Sassafras bitkisinin mikrozomal enzimleri inhibe ettiği ve karaciğer tarafından metabolize edilen ilaçların yarılanma ömrünü artırabildiği bildirilmiştir.

- Bitkilerin beklenmeyen, nadir görülen ancak ciddi sonuçları olan karaciğer toksisitesine sahip olması:

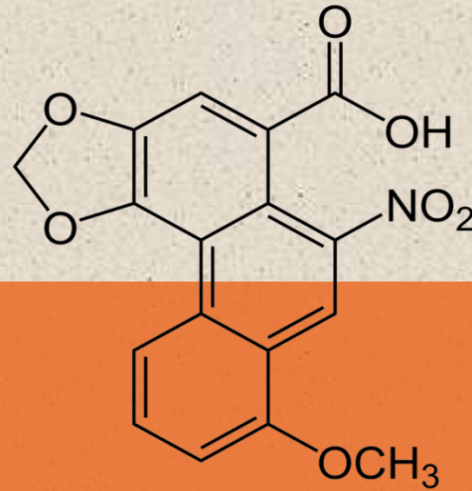
Ör.: Kava kava (*Piper methysticum*), Black cohosh (*Cimicifuga racemosa*) hepatotoksik etkiler gösterebilir. Karaciğer üzerinden metabolize olan ilaçlar veya karaciğer harabiyetine neden olan ilaçlar/bitkisel ilaçlarla birlikte kullanılmaları karaciğer yetmezliğine kadar giden bir tabloya neden olabilir.

- Toksik bitkilerin kullanılması:

Örneğin, TCM'de kullanılan *Senecio* sp. karaciğer toksisitesine veya karaciğer kanserine neden olabilir.

Bundan başka, 1993 yılında kilo vermek için bir TCM ürünü kullanan 105 kişide diyalize veya böbrek nakline yol açan şiddetli böbrek hasarı olduğu görülmüştür. İlaç analiz edilmiş ve aristoloşik asit içerdiği anlaşılmıştır. Bu madde "tip 1 karsinojen"dir ve Çin Tıbbında guan fang ji olarak bilinen *Stefania tetrandra* yerine *Aristolochia fangchi* kullanılması nedeniyle belirtilen toksisiteye neden olmuştur.

Aristoloşik asit

- Diğer herhangi bir ilaçta olduğu gibi yan etkiler:

Bitkisel ilacın doğal olması hiç yan etki içermemesini gerektirmez. Kaldı ki doğal olduğu halde belli bir dozun üzerinde toksik etki gösteren veya çok düşük dozlarda bile zehirli olan pek çok bitki mevcuttur.

- Diğer ilaçlarla etkileşmeler:

Ör.: St. John's Wort (Sarı kantaron, binbir delik otu) (*Hypericum perforatum*) doğum kontrol hapı ve immunosupresan ilaçlarla etkileşebilir. Bu da istenmeyen gebeliklerle ve organ naklinde organ reddiyle sonuçlanabilir.

- Kaza/uzmanlık eksikliđi:

Bitkilerin yanlış teŖhis edilmesi veya kazara araya farklı bitkinin karışması veya aynı adla tanınan farklı bitkilerin birbirini yerine kullanılması yanlış tedaviyle sonuçlanabilir veya ölümcül bir hata olabilir.

8 Kiři Mantardan Zehirlendi !

Uşak'ta aynı ailede olan 8 kiři yediđi mantar yzünden zehirlendi.

25 Mayıs 2016

Aile dñn öđle vakitlerinde topladıkları mantarları akşam yemeğinde hazırlayıp, yediler. Bugñn sabah erken vakitlerde ise S.A (8)'nin kusmasından şüphe duyan ailesi şocuğu Uşak Devlet Hastanesi acil servisine getirdi. Uygulanan muayenede aynı aileden 8 kişinin zehirlendikleri bilgisine ulaşıldı. **Zehirlenen** 4 şocuk ve 4 yetişkinin tedavileri Uşak Devlet Hastanesinde yapıldı. Kiřilerin hayati tehlikesinin olmadığı açıklandı.

Torunumun

Kusmasıyla

Durumu

Tahmin

Ettik

Uşak Hastanesi dahiliye servisinde yatmakta olan Mustafa Ayhan 40 senedir yedikleri mantarın kendilerini zehirlediğini açıkladı. Ayhan zehirlenme olayıyla ilgili olarak şunları söyledi; "Uşak Ortaköy'ün bildiğimiz dağlık yerlerinde alicine mantar toplamaya gitmiştik.

Topladığımız mantara Akçe ya da Tahta Mantarı denilmektedir. Dün öğlen vaktinde topladığımız mantarları akşam dünürlerimizle beraber yedik. Sabah herhangi bir rahatsızlığımız çıkmadı. Torunum S.A (8)'nin kusmasıyla durumu tahmin ettik, vakit kaybetmeden hastaneye götürdük. Yapılan tahliller sonucu mantardan zehirlendiğimizi söylediler." açıklamasında bulundu.

**«Karaman'da yanlışlıkla sihirli mantar yiyen ailenin başına
gelmeyen kalmadı»**

29 Haziran 2016

Ormandan yanlışlıkla halüsinojenik etkisi olan sihirli mantar (magic mushroom*) toplayıp yiyen ailenin başına gelmeyen kalmadı.

Karaman'ın Başyayla ilçesinde yaşayan Ödemiş ailesi hafta sonu piknik yapmak amacıyla ormana gitti. Karınları acıkan aile ormandan bol miktarda mantar toplayıp yediler.

Ormandan topladıkları mantarları yedikten bir süre sonra tuhaf hareketlerde bulunmaya başlayan aile üyeleri panik yapmaya başladı. Zehirlendiklerinden korkan baba Dursun Ödemiş (56), doktor getirmek amacıyla traktörü almaya gideceğini söyledi. Çiftlikten traktörü alan Ödemiş, köy yakınlarındaki tepeye çıkmaya çalışırken traktörle birlikte tepeden aşağı uçtu.

Anne Nezaket Ödemiş ise, orman köylüleri tarafından ormanın derinliklerinde perişan bir halde kendi kendine konuşurken bulundu. Yapılan ilk tetkiklerin ardından kanında yoğun miktarda psilosibin* maddesine rastlanan anne Ödemiş, paranoid şizofreni teşhisiyle Karaman Devlet Hastanesi'nin Psikiyatri bölümüne sevk edildi.

Ormandan topladıkları mantarları yedikten bir süre sonra tuhaf hareketlerde bulunmaya başlayan aile üyeleri panik yapmaya başladı. Zehirlendiklerinden korkan baba Dursun Ödemiş (56), doktor getirmek amacıyla traktörü almaya gideceğini söyledi. Çiftlikten traktörü alan Ödemiş, köy yakınlarındaki tepeye çıkmaya çalışırken traktörle birlikte tepeden aşağı uçtu.

Anne Nezaket Ödemiş ise, orman köylüleri tarafından ormanın derinliklerinde perişan bir halde kendi kendine konuşurken bulundu. Yapılan ilk tetkiklerin ardından kanında yoğun miktarda psilosibin maddesine rastlanan anne Ödemiş, paranoid şizofreni teşhisiyle Karaman Devlet Hastanesi'nin Psikiyatri bölümüne sevk edildi.

Baba Dursun Ödemiş konuyla ilgili olarak hastanede yaptığı açıklamada şunları ifade etti "Ailecek pikniğe gidelim dedik. Bir süre sonra acıktık ve mantar toplamaya karar verip topladığımız mantarların hepsini pişirip yedik. Bizim buranın dolaman mantarı ünlüdür. Mantarları dolaman mantarı ile karıştırdık herhalde."

"Bir süre sonra kendimi biraz tuhaf hissetmeye başladım. Renkler daha parlak görünmeye, ormandaki ağaçların hepsi değişik şekillere benzemeye başlayınca çok korktum ve çiftliğe gidip traktörü almaya karar verdim."

"Traktörü sürerken birden renkler parlaklaşmaya başladı, traktör aniden yerden havalanıp kuş gibi uçmaya başladı. Gözümü açtığım zaman her tarafım sarılı bir halde hastanede yatıyordum."

"Çocuklarım için çok endişeliyim. İnşallah kısa sürede bulunurlar."

- Standartlar hususunda karışıklık:

Piyasaya verilen ürünlerde bulunan etken madde miktarı çeşitli nedenlerle farklılık gösterebilir. Etken madde miktarları bitki kısmına, bitkinin hasat zamanındaki olgunluğuna, hasat zamanına, iklim ve toprak koşullarına, toprak bileşimi ve kontaminanlarına, suya erişime ve diğer büyüme faktörlerindeki varyasyona göre değişiklik gösterebilir. Bu değişkenlik nedeniyle etkin bileşenlerin gerçek dozu değişkenlik gösterebilir, bu da standardizasyonla ilgili bazı kuralların geliştirilmesine, direkt olarak bitki kısmı kullanımı yerine standardize ekstre kullanımına geçilmesine neden olmaktadır.

- Bitkisel ürünlerin üretimindeki kalite kontrol standartlarının terapötik ilaçlar için olan kalite kontrol standartlarının oldukça altında olması:

Standardizasyon için çaba gösterilmesine rağmen, çoğu zaman piyasaya verilen bitkisel ilaçlarda kalite kontrol standartları yeterine uygulanamayabilir. Ayrıca ülkemizde halkın bitkisel ürünlerin çoğunu aktarlardan karşılaması da bu soruna katkıda bulunmaktadır.